

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Татьянчикової Ірини Володимирівни на дисертаційну роботу
Тороп Крістини Сергіївни «Теоретичні і методичні засади
формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями
інтелектуального розвитку» подану на здобуття наукового
ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності
13.00.03 – корекційна педагогіка**

Курс України на Європейську інтеграцію потребує перегляду пріоритетів державної політики у багатьох сферах, пов'язаних з підготовкою підростаючого покоління до самостійного життя і входження в соціум. Не є в цьому сенсі винятком і галузь освіти й, зокрема, освіти осіб з особливими потребами. Компетентнісний підхід, який лежить в основі Концепції Нової української школи, є інноваційним напрямом в освіті, що передбачає використання сучасних класичних педагогічних технологій, орієнтованих на перенесення акценту з накопичення визначених знань, навичок та умінь на формування і розвиток здатності в учнів застосовувати отримані знання у практичній діяльності.

У цьому контексті, актуальною є проблема компетентнісного навчання дітей з особливими потребами, розв'язання якої сприятиме забезпеченню активності такої дитини в освітньому процесі, тобто передбачатиме особистісне спрямування спеціальної освіти, що потребує теоретико-методологічного та експериментального опрацювання.

Важливу роль в цьому сенсі відіграє формування ключових компетентностей у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, що дає підставу стверджувати про актуальність і злободенність дисертаційного дослідження Тороп К.С., присвяченого проблемі їх формування. Адже, навчання в умовах компетентнісного підходу є навчанням протягом життя, а відтак, учні з порушеннями інтелектуального розвитку мають змогу

набувати навички і вміння, необхідні їм у життєдіяльності та соціальній адаптації в цілому.

У процесі дослідження авторкою проведено ґрунтовний теоретичний аналіз розроблення означеної проблеми вітчизняними й зарубіжними науковцями і практиками, а також умов і чинників детермінації специфіки ключових та предметних компетентностей у дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

Базовим поняттям наукової роботи є «компетентність», яку дисертантка трактує як умову розвитку і набуття дитиною знань, вмінь, мотивів, цінностей, спрямованості, яка самостверджується у власній діяльності у мікро- та макросоціумі, що сприяє успішному розв'язанню ключових проблем життєдіяльності та соціальної адаптації школярів. Відтак, такими індикаторами К. Тороп визначає когнітивну, мотиваційну і соціальну компетентності.

Під ключовими компетентностями дисертантка розуміє найбільш універсальні за своїм характером та ступенем застосовності компетентності, що ґрунтуються на продуктивності, проявляються в діях учня в певному контексті та забезпечують навички, знання, установки і цінності, які необхідні для розв'язання широкого кола проблем особистого й суспільного життя. Тобто, ключові компетентності авторка трактує як сфери відносин між знаннями і дією в реальній практиці.

Шляхом наукового аналізу проблеми та застосування методів теоретичного узагальнення, систематизації, моделювання визначено системоутворювальну роль компетентностей, яка вбачається у проектуванні як результатів навчання, так і самого освітнього процесу, механізму управління ним, створенні інноваційних освітніх програм та визначенні організаційно-педагогічних умов навчання. Визначено, що компетентнісний підхід безпосередньо пов'язаний з ідеєю цілеспрямованості освітнього процесу, при якому компетенції задають

вищий, узагальнений рівень умінь і навичок учнів, а зміст освіти визначається як: знання, вміння, досвід творчої діяльності, досвід ціннісного ставлення.

У дисертаційному дослідженні чітко визначено та сформульовано науковий апарат: мета, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічна основа. У психолого-педагогічному інструментарії подано як теоретичні, емпіричні так і статистичні методи дослідження.

Суттєвим внеском у теорію і практику спеціальної педагогіки є розроблення авторської концепції, яка містить комплекс теоретичних та методологічних положень, що ґрунтується на:

- законах діалектичної єдності та інтегрованого взаємозв'язку явищ і законів як цілісної системи;
- виваженому підході до розвитку особистості на основі соціокультурної концепції, що передбачає створення сприятливих умов для навчання і розвитку осіб з особливими потребами і забезпечення їм рівних прав в отриманні освітніх послуг;
- соціальній спрямованості освітнього процесу на основі організації навчання з урахуванням розвитку пізнавальних можливостей осіб з порушеннями інтелектуального розвитку;
- змістових і організаційно-методичних особливостях навчання і виховання з використанням адекватних форм організації освітнього процесу і його спрямованості на формування життєвих компетентностей учнів з порушеннями інтелектуального розвитку та ін.

Поряд з цим, заслуговує позитивної уваги розроблена структурно-функціональна модель ключових компетентностей учнів із порушеннями інтелектуального розвитку, в якій ключові компетентності розглядаються як система, основу якої складають когнітивна, мотиваційна та соціальна компетентності, що в свою чергу передбачають розгляд предметних компетентностей та наскрізних умінь учня.

Цінним, на наш погляд, є й розроблена система адаптації навчального процесу школярів з інтелектуальними порушеннями в умовах компетентнісного підходу, яка містить цільовий, змістовий, технологічний та результативний блоки; організаційно-педагогічні умови, які розглядаються як сукупність певних, фактів, обставин, впливів, процесів, що дають змогу керувати освітнім процесом; етапи формування ключових компетентностей: адаптація; пошук нових засобів і способів задоволення потреб; інтеграція.

Оцінюючи дисертаційне дослідження К. Тороп, слід також відзначити оптимальний добір методичного інструментарію, який уможливило забезпечення цілісності та логіки констатувального етапу дослідження. Емпірично підтверджено основні психолого-педагогічні механізми ключових компетентностей школярів із порушеннями інтелектуального розвитку, сформованість яких визначає компетентнісну характеристику учнів у навчанні, що дає змогу реалізувати потенціали розвитку дитини в навчанні, забезпечує успішність її взаємодії з іншими людьми в мікро- та макросоціумі.

Запропоновані дисертанткою три типи компетентнісних характеристик учнів у навчанні (А, В, С) сприяли в подальшому забезпеченню диференційованого підходу при формуванні ключових компетентностей у дітей кожної з груп.

Безсумнівним здобутком є розроблена авторкою система формування ключових компетентностей, яка містить п'ять блоків: концептуальний, організаційно-методичний, формувальний, технології педагогічної дії та оцінно-прогностичний. Формування ключових компетентностей відбувалося на трьох етапах: початковому (когнітивному) – формування розуміння мовленнєво-розумового завдання та концентрації уваги на необхідній інформації; проміжному (асоціативному) – формування вмінь використати прийоми, які допомагають краще зрозуміти і пригадати

необхідну інформацію, виправити помилки, виконувати мовленнєво-розумові дії; автономному (автоматизація дій) – самостійне формулювання і постановка проблеми, визначення способів її вирішення, вироблення рекомендацій, поради. Запропонована технологія педагогічної дії передбачала конструювання навчального процесу засобами STEM-орієнтованого навчання під час вивчення різних предметів, залучення учнів до практичних досліджень, виконання практичних «життєвих» проблем тощо.

Безсумнівним та значущим надбанням дисертантки є розроблення цілісного, науково-обґрунтованого змісту, форм і методів STEM-орієнтованого навчання школярів із порушеннями інтелектуального розвитку в умовах компетентнісного підходу, в процесі якого формування ключових компетентностей відбувалося на трьох етапах: «Одержання знань», «Засвоєння знань» і «Застосування знань».

Важливою умовою, яку дотримано при проведенні дослідження, є перевірка на практиці його основних положень і висновків, котрі повною мірою розкривають результати вирішення кожного з поставлених завдань.

Переконливою стає й наукова новизна та практичне значення дисертаційної роботи, де виокремлено вагомі, обґрунтовані теоретичні положення, авторські трактування, умови й інноваційні методики з формування ключових компетентностей у таких учнів.

Незаперечним видається вагомий особистий внесок здобувачки, рівень її фахової підготовки, кількість публікацій тощо. За темою дисертаційної роботи опубліковано 4 колективні статті в закордонному виданні, проіндексованому в базах даних Web of Science Core Collection, 2 статті у наукових фахових виданнях країн Європейського Союзу, 2 колективні монографії, 1 колективна стаття в закордонному виданні, яке включено в міжнародні науково-метричні бази, 12 статей у наукових фахових виданнях України (Категорія «Б»). Апробацію матеріалів

дисертації висвітлено у 8 наукових працях апробаційного характеру та 30 працях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Цінним здобутком є розроблені за результатами дослідження модельні навчальні програми для учнів із порушеннями інтелектуального розвитку 5-6 класів закладів загальної середньої освіти: «Математика», «Українська мова», «Українська література», «Технології. Обслуговуюча праця», «Технології. Квітникарство», «Технології. Столярна справа», «Технології. Слюсарна справа», «Технології. Швейна справа», «Мистецтво (інтегрований курс)», «Здоров'я, безпека та добробут (інтегрований курс)», а також низка розроблених підручників для осіб з особливими освітніми потребами: «Фізика і хімія в побуті» (7 клас, 8 клас), «Українська література» (9 клас) та ін.

Заслугове уваги й те, що здобуті результати науково-дослідної роботи можуть бути застосовано фахівцями освітніх установ для подальших наукових розробок щодо проблеми підвищення ефективності навчання школярів з порушеннями інтелекту в умовах компетентнісного підходу та можуть бути корисними при підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів, а також під час провадження нових теоретичних та експериментальних досліджень.

На позитивну оцінку заслугове чітка систематизація дисертаційних матеріалів, формування складових (розділів, підрозділів), зміст кожного з яких відповідає етапам проведення теоретико-пошукового дослідження. Переконливою видається й достовірність та вірогідність результатів, що забезпечено відповідними кількісними й якісними показниками.

Наукові положення та висновки дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне й емпіричне обґрунтування. Це обумовлено великою кількістю проаналізованих здобувачем наукових праць, апробацією результатів дослідження на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях, а також використанням сучасних

загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Поряд з загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи вважаємо висловити певні зауваження та побажання:

1. Попри ґрунтовний теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, потребує уточнення авторська інтерпретація та різниця між поняттями «компетенція», «компетентність» і «ключова компетентність».

2. Потребує пояснення та розмежування використання підходів у дисертаційній роботі, зокрема: у якому контексті авторка застосовувала особистісно-орієнтований, синергетичний, діяльнісний підходи, а у якому – системно-структурний підхід.

3. У дисертаційному дослідженні представлено позитивні зміни у формуванні ключових компетентностей засобами STEM-орієнтованого навчання у молодших школярів та молодших підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку, водночас хотілося б з'ясувати, яким чином ці технології можна впровадити в освітній процес учнів старшої ланки школи. Тобто, чи бачить авторка перспективи впровадження STEM-орієнтованого навчання на подальших етапах навчання?

4. На нашу думку, дисертантці варто подумати над представленням розробленої авторської технології STEM-орієнтованого навчання у прикладному аспекті в окремому виданні, що сприяло б її поширенню і використанню у практичній роботі педагогів спеціальних та інклюзивних закладів освіти.

5. У тексті зустрічаються деякі технічні помилки стилістичного характеру (інколи відбувається повторювання деяких формулювань тощо).

Проте, зазначені зауваження та побажання не спростовують високої оцінки дисертаційного дослідження, а певною мірою доповнюють об'єктивну характеристику практичної складності та теоретичної значущості проблеми формування ключових компетентностей школярів із порушеннями інтелектуального розвитку.

За науковим рівнем дисертаційна робота К. Тороп є самостійною, цілісною, фундаментальною науковою працею й вагомим внеском у теорію та практику сучасної спеціальної педагогіки. Автореферат відображає основний зміст дисертації. Результати дослідження пройшли солідну апробацію та представлено у значній кількості публікацій.

Запропонована робота є актуальним і самостійним дослідженням, яке засвідчує наявність авторського підходу до розв'язання означеної проблеми в галузі спеціальної освіти. Робота виконана на високому теоретичному і емпіричному рівні, має практичне застосування і відповідає вимогам п.п. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 та вимогам МОН України, що висуваються до докторських дисертацій.

Отже, дисертаційна робота Тороп Крістини Сергіївни на тему: «Теоретичні і методичні засади формування ключових компетентностей в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку» відповідає вимогам до докторської дисертації, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
та спеціальної освіти Запорізького
національного університету МОН України

И.В. Татяничкова - І.В. Татяничкова

Людмила Іванівна Татяничкова
засвідчую

Завідуюча науков.
кафедрою спеціальної освіти
Запорізького національного університету

Л.В. Татяничкова